

גיבור מקורמי

ערב- ערכים עם הרב אורי זוהר בנוהר שרת

מאת חיים באר

הידים על העיר

שבע וחצי בערב. ליד סניף קופת-חולים של גוהר-שרת המונית שהביאה אותי אל הפרבר התל-אביבי כמעט דורסת שני ילדים העוסקים בתחרות-ריצה שהי כביש הוא המסלול שלה. הנחג צופר כמעט אל עבר בניי הנוער שאינם יכולים להירדם וממתנינים לתורם. הם אינם גותנים דעתם עלינו, שקועים בהתלהבות בדיון אקדמאי על טיבו של סרט האימים האטומי שהקרינה ה"טלוויזיה בארצות-הברית ערב או שניים קודם-לכן.

בתל-אביב עדיין לא התחילו כל המי זמי" בתורה, בפוליטיקה ובמשק, כלשוננו של כתב אחד הצהיר רוגנים, להצטופס סביב ארבע סוגות הבשר, סוגה וחצי העוגות, 20,000 בקבוקי היין בהכשר הבר"צ ולבדחן הידי שהוטס במיוחד מאמריקה לכבוד חתונת השנה של הגביר החרדי עב"הבשר, בצה"ל נשלמות ההכנות הלא-כליכ"ס-סודיות לקראת מבצע החלפת השבויים. נ"ו זה שרת נראית, לעומת זאת, שדודה ורדופת-חרדות כאי-לו כבר היתה בעיצומו של ליל ביעותים.

שום-מקום בלב מיטור החוף. המרכז המסחרי נראת נטוש. בבתים שמעליו, מאחורי תריסולים, גוררים מיטות תחתיות, ופועל-יצור מצטנפים לשנת לילה לנוכח צע-צועני הצבעוניים של אירדור המרצדים מכושפים על קירות השפריץ. כל-בו מטילדה, פוטו מודרן, בית-מרק"ח יהודית, סלון פני, כולם חשוכים ומסורגים. מנקה רחובות, בוקט-עור חום, עולה חדש ממזרח-אירופה ככל הנראה, מעביר את הכסאטא הלך ושוב על-פני הרחבה. איש מוכס בכולד חורגת, אני מנסה לעצב שורה. בר טלפון הציבורי, הפועל למרבה הפליאה, משוחחת אשה צעירה עם גיסתה, דנות בקול-יקולות מה תכין כל אחת מהן לארוחת ליל שבת.

רק אחת התנונית מוארת. תחנת-משטרה ומרכז הפי-עלה של המשמר האזרחי. החנות ריקה, קולות נרגשים בוקעים מן החדר הפנימי. "יקוב הודיע שלא יבוא או לא הודיע" הוא נושא הוויכוח. מן הקירות החשופים נשקפים חיים הרצוג ויצחק שמיר. על צדו של ארוך ברול עדיין משלח משה דיין מבט אירוני ומפוכח על כתובת שחכם-חרישים אחד רשם בכתיב-יד מאומץ על לוח קרטון ותלה על הקיר, "את הבעיה הגדולה ביותר אפשר היה לפתור כשהיתה קטנה".

בקצה מגרש-החניה צריף מודולרי. אור בחלונות המסורגים. מועדון "עוז" לצעירים על שמו של גתמון המנוח. בחדרים מפות משובצות פרושות על השולחנות, כונניות-ספרים, פוסטרים של קדישמן ואמנות יסאנית חדשה. באחד החדרים יושבים כמניין צעירים ומקשיבים לגבר ממושקף המשוחח איתם כמעט בלחש.

אני מכיר אותו מאיזשהו מקום. אין ספק, אבל הוא מחוץ לקונטקסט כאן, בלילה שהקדים לרדת, ואינני מצליח לזהותו. לבסוף אינני מתגבר על יצרי וכנס פנימה לשאול לזהותו.

"צביקה זמיר", משיבים לי שני צעירים הממתנינים בכניסה. "צביקה זמיר, צביקה זמיר", אני מנגן את שאלתי, כאילו ביקשתי בהעלם אחד לומר האמנם זה האלוף במילואים וראש המוסד לשעבר. השניים מניעים בראשיהם לחיוב, כאילו תמהים מה ראיתי לתמוה, ומוסיפים כי זה שש שנים הוא בא לכאן בקביעות, מדי שבוע. "הוא פעיל מאוד במועדון", הם אומרים, "והוא לא היחיד".

אשה צעירה ששערה הכסיף שהצטרפה אלינו אומרת באירוניה מושחזת המחפה על כאב, "אם אתה רוצה סטין אמיתי תלך למתנ"ס, שם תראה את ארץ-ישראל היפה, לא פה", ואגב כך מצביעה על דף סטנסיל תכול שהודבק על-גבי המזנון של צי"ץ המכסה את כל לוח המודעות המקומי, מזכרת-עיון מן הבחירות המוניציפלי ליות. עיריית תל-אביב וחברה מיסודה של הסיכנות הי יהודית מזמינים את הציבור לערב ערכים עם אורי זוהר. יד צדקנית שלא יכלה לשאת את הזלזול בכבודם של תלמידי-הכמים עברה בעט על שמו של המרצה פעמים אחדות, כדי להבליט אותו עוד יותר. ואף הקדימה לשמו את התואר רב.

"תלך למתנ"ס", דחקה בי האשה, "אחר-כך נדבר". והצביעה על האורות שבהקו מעבר לאחד מגני-פוטיומ" קין נוסח להט.

פנים בהמון

הרחובות שהוליוו אל המרכז הקהילתי המו כמכוניות והולכי-רגל, אילו מה היה לאספלט ולאבני-השפה בוודאי היו משבחים את הרב קדוש עליון שב"זכותו טעמו פעם אחת בחייהם מה שטועמים מדי שבת הרחובות שמסביב למגרשי הכדורגל.

בחצר הרמוסה של המתנ"ס מתגודדים המוני בניי נוער. אני נדחק פנימה. יד אלמונית חצתה את אולם ההתעמלות. מימין נשים ומשמאל גברים. אף לא כיסא פנוי אחד. מישהו שחם עלי מפנה לי פיסת קיר להישען עליה. על הבמה חוזר-בתשובה, בעל עיניים מימיות ושופעות טוב-לב מטופש, פורט על גיטרה בחוסר-כשרון. "אלוקה, אלוקה, אלוקה", הוא פולט גיהוקים, ואוהדים חובשי כיפות קטיפה שחורות, כיפותיהם של החוזרים בתשובה. המפוררים בתוך הקהל כמו בכינוסים מפלגי תיים, מוהאים כפיים בהתלהבות מופגנת ומלאכותית, בובות ממוכנות שרועה רוחני מפעיל אותם ברמוט קונט"רול.

המעבר מתמלא במהירות. אנשים יושבים על שולי הבמה ועל החלונות. אל הבמה עולה המרא דאתרא הרב פישברג. הוא סוקר את צאן מרעיתו. בוודאי הוא מבחין באלה שמעילם לא פקדו את בית-הכנסת. בין הנשים מכוסות השביסים והמטפחות ובין הגברים בעלי הזקנים המקדימים נעשה לנשמע הוא מגלה משחקי-קוביא, מפ" ריחי יוגים, סרטורים לדבר עבירה ונשים נפקניות ואי ננו מאמין למראה עיניו. כמוהו חש בוודאי גם ישוע כשבאו המוכסים והזונות של הגולן לשמוע את דרשותיו. הרב פישברג בוודאי לא יירד לסוף כיוגתו, ולמענו אברור משל אחר. הוא דומה בעיני לאחד ממוכרי-הכפ"תורים בשולי השוק שלא חידש את המלאי זה 30 שנה. היושב משמים בקובחו עד שלפתע מציפות אותו צעיר רות בבגדים נועזים, שנפשותיהן הבוהמיניות יוצאות לכפתוריו ולאבזמיו המיושנים. גם לסוף החופעה אין הוא יורד, אבל נהנה ממנה.

"היו לנו שלוש הבות גדולים, גדולים בדרך השיים". פותח הרב את דרשתו, "הברם, יצחק ויהקוב, ויהקוב הבינו הרם גבוה מהוד", הוא מנסה בכל כוחו להתגבר על הרעש העצום, "ונרהה מה זה ההדם שהובר נסיון כבד כבד, נרהה מה זה ההדם... תכונה פתאומית ב"כניסה. אני מבחין בסני המוקיון המזוקנות-מודקנות של גיבור הערב. הוא מוקף עדת מעריצים. הקהל מוחא כפיים בהתלהבות. הרב זוהר נדחף לאולם כמשחת שי-

ניים הנחלצת מחוך שופרת מיובשת. "בבקשה לקום", מניף הרב את זרועותיו ומבקש ליפול על צווארו של החוזר בתשובה. מה יש אם גם האיציטלה דרבנן שלו תתכסה במעט אבק כוכבים, הרי הוא ימשיך לעמוד פה על משמר היהדות כאשר ר' אורי ימשיך במסע החשובה. אורי זוהר מושיט לו יד מצומצמת כמנהג הרבנים ואי-ננו מסתכל בו כלל. משהו הוא למד שם, בישיבה, בשבע השנים השמנות. אילו היה מסתובב פחות ברתני הארץ ולומד יותר היה יודע שיהודי ירא-שמים חייב לכבד קצת יותר את המרא דאתרא.

הרב פישברג, המבין היטב את מעמדו, מניח ליהקוב הביי נו ולשלוש ההבות, אומר, "מיירי ורבייטיי, הני הרי רק חומר מילוי", ומצטרף אל שחקני החיזוק היושבים על הספסל מאחור. עתה הבמה כולה של אורי זוהר.

היפה והחיה

כדי למנוע אי-הבנות ראוי לציין כי דרשתו של אורי זוהר איננה אחד התפקידים המרשימים שלו. הוא זורק למאזיניו קלישאות שחוקות. אינך חש במשבר הרוחני שבתוכו היה ושממנו נחלץ. אינך חש בלבטי-הנפש שהוליווהו למקום שהוליווהו. אינך רואה את אור האמונה והתבונה הזורח מפניו. זה אדם בעל חיתוך דיבור וולגרי ("אני יפה") וראיית-עולם פשטינית ומשעממת, שהחליף את התחפושת. עדיין הכובע השחור, רחב השוליים, מוגח על ראשו לא ביוזמת ה"נכונה, כמו ילד שלקח בגניבה את המגבעת של אביו והמתהלך ומסוה מול המראות.

דרשתו איננה חכמה ואף לא מתוחכמת. הוא עובר על היצרים הגחתיים ביותר של הקהל. תחילה הוא מתי-מא לבני עדות המזרח, שהם רוב מאזיניו הערב: "גוח לי, ונעים לי, לדבר אל ציבור ספרדי", אומר אורי זוהר, "שהרי ציבור זה יודע מה זה כיפור, תפילה, תפילין, אצלנו האשכנזים לא כולם יודעים מזה". אחר-כך הוא מחמיא ליהודים כעם וטופח על השכם הקולקטיבי של מאזיניו. "העם הזה יש לו האי קיו הכי גבוה בעולם. צבי ענבר סיפר לי שבאיזו ועידה באו"ם קבעו מי הם חמשת הכי מוצלחים והחליטו שהם משה וישו ומרקס ופרויד ואיינשטיין". איש מן הקהל אינו משמיע קריאת-ביניים שתעמיד דברים על דיוקם, שארבעת האחרונים לא היו מקבלים את ברכתו של הרב זוהר שליט"א. אני מתבונן בפניהם של הרבנים היושבים מאחוריה. הכעת מיאוס עוברת בהם, ואחריה באה הבעה השלמה. עת לעשות להשם הפרי תורתך. מה לעשות? רק אחיו של שיסל יושב ופניו זורחות מנחת.

כדי לשמח את מאזיניו עוד יותר מדבר הרב זוהר בגנות העולם שממנו בא, עולם תנועת-הנוער הישראלית התלוצית והמגשימה, "מה זה תרבות ישראלית? מכנסי שיבר, מקל קפ"פ וטיוול למכתש הגדול", ומפליג בשבתי היהדות, "איזה פלא, ר' עקיבא הבן שלי בן 10 לומדים אותה תורה", ובגנות הבורים ועמיי-הארצות, "שואלים אותנו למה אתם לא מתרצים, אוכלים שום בוקר, זורקים אבנים".

דרשתו של זוהר היא עלבון לכל מי ששכל בקוד-קודו. להיכן הוא מושך, אני תוהה, מתאפק שלא לקום ולצאת אל הלילה המטהר שבחוף. כעבור דגעים אחדים יוצא המרצע מן השק. זוהר בא לעשות נפשות לקורסים להורים בתשובה שיתקיימו בחנוכה. הקורסים מלאים, אבל בוודאי ימצא מקום בשביל מי שירצה מאוד. את הנשמות האבודות, התועות, המבולבלות הוא מבקש. בהן



עיר ללא רחמים

כמו ענן כבד תלוי הכאב מעל הבית. שתראה
במו עיניך את המקום שעזב הבן, אמרה לי האם
בטלפון, "לטובת איזה בית שימם בתוך פרדס".

הסיפור, סיפורם של בעלי-התשובה, ידוע. נער רגיש
המבקש אחרי הצדק המוחלט ואחרי הרוחני מגיע בחי-
פושו אל צייד-הנשמות של ישיבות החזורים בתשובה.
השקיעה כביצה מדורגת: כיפה סרוגה, אחר-כך כיפה
שחורה, אחר-כך ציצית בחוץ, אחר-כך זקן, אחר-כך
הינתקות מן המשפחה, כאשר חוזר בתשובה נושא לאשה
חוזרת בתשובה כבר אפשר לומר קדיש על שיבתו אל
עולם החיים, דינם נחרץ.

אין זה מענייני לנסות לעמוד על הסיבות הפסיכו-
לוגיות, הסוציולוגיות והאנתרופולוגיות המובילות לדרך
הזאת שמאות צעירים עולים עליה מדי שנה. כל רצוני
הוא לצייר בשנים-שלושה קווים את הטרגדיה של אנ-
שים שעולמם חשך בעדם, הורים שכולים, בל אחטא
בשפתי, שבניהם חיים.

האב והאם מדברים במרירות, בכאב, בהתרסה, לפי
עמים מתגנבת השלמה לקולם, והשלמה זו נוראה מכיל.
על הקירות ציורי-שמן של טובי הציירים שהיו ידירי
המשפחה. באחד החדרים הפנימיים אילן-היוחסין של
האב, צאצא אחת המשפחות הארץ-ישראליות האציליות.
משפחתה של האם אינה נופלת ממשפחת בעלה, ספרים
על ארץ-ישראל, ספרות עברית, שירה, ובמרכזו כאילו
נפער חלל. בן-הזקונים בגד בכל מה שהאמינו, בכל מה
שחינכו, בכל מה שהקריבו למענו חיים ונחוחות.

רק עכשיו אני מבין לאשורו את כאבם של האבות
יראיהםם ברוסיה ובפולין שישבו שבעה על בניהם
שהתפקרו, הבגידה, כמה נוראה הבגידה הזאת.

הוא הפך את ליל הסדר, המשפחה, שהיה מאורע
שחיינו לו כל השנה, למשהו מאוס, משפיל, מכאיב,
אומרת האם, ומספרת אילו מאמצים השקיעה בהבטחת
אוכל כשר לבן, רצה לקנות לו עוף, חלק, חלבה עם

ישקיעו היא וחבריו את מאמציהם, האהרים אינם מעני-
ינים אותה, "שטיפת מוח", מגוף המוקיון החרדי, "אצי-
לנו עושים שטיפת-מוח? אצלנו עושים שטיפת-הלב".

הקהל מתרופף, והאזהרים המפוזרים בתוכו נכנסים
לפעולה, לפני יושבים שניים, אחד בבגדי-עבודה של
צה"ל, אולי באמת חוזר רק הערב ממילואים, ואולי מדי
הצבא גועזו לטהר את השרץ ולהעניק לגיטימציה פטר-
ריוטית למשתמטים משירות. השני, ששערותיו מכונמות
כנוצות תרנגולת שכנפה נשברה, נראה כאילו הגיע לי-
כאן היישר מכלא רמלה. הם מוחאים כפיים בהתלהבות
מוגזמת, "יאללה חבריה, יאללה", הם מלהיבים את ה-
אדישים והנרפים, המכונס מבחין ברשימות-החטף שאני
עושה. הברק האכזרי שבעיניו מעיד מה דעתו על ה-
עיתונות העברית.

פה ושם יוצא מישהו, אורי זוהר זורק שורות ש'
המקובנים היו שמחים לצטט אותן: "אינדיאנים שהח-
תפשו לדיסוס ורוצים לקרקף את כולם", "אני יהודי
חילוני שומר תורה ומצוות", "אפילו מיליארד דולר לא
יפתו אותי שלא להניח תפילין פעם אחת".

עכשיו מגיע תור השאלות והתשובות. הכול צפוי.
גיוס בחורי ישיבות, התבדלות הדתיים, מיסחור הדת.
שאלות בנאליות, תשובותיו של הרב זוהר בנאליות עוד
יותר, לפעמים נדמה לך שהעונה היא מדריך ב"נוער
העובד", לא רב חרדי, לעת כזאת קם אחד הרבנים
מספסלי החינוך ומשמיע את התשובה הנאותה. אם לע-
שות טרפרזה על אמירתו של ר' שמואל סלנט על אבל
אחד שביקש לעבור לפני התיבה, "אביך במותו עשה
אותך יתום, לא חוץ", אפשר לומר שהנחת התפילין גני-
דול הזקן עשו את אורי זוהר לחוזר בתשובה, לא לתל-
מיד-חכם, אולי, הוא עוד יהיה, לפי שעה, שיישב ב'
בית-המדרש וילמד תורה.

אחרי רבע שעה הבנתי את הפרינציפ ויצאתי החו-
צה, על מקומי נאבקו שלושה בעלי-אגרות, לא נשארתי
לראות מה התוצאות, באחד מבתי צהלה המתינו לי
חורים שרצו לספר לי על טוף חדרך של ערבים מסוג זה

הכשר מיוחד ונייר-טואלט שלא יוצר בשבת, אבל הוא
רק טובע ותובע ותובע ואיננו רוצה לוותר בבאומה".
הא לא יותר לעולם, לפי השקפתו אין לאנשים כהוריו
אמת בלבבם, הם "לילה, לאידתיים, לא-מאמינים, לא-
יראיהשם, אין להם הוויה משל עצמם מכוח החיוב
שבה, אנתנו קרויים אדם ואתם, אין אתם קרויים אדם.
ההורים ניהלו משא-ומתן עם בנם, נכונים לוותר
דים, כל ויתור שלהם נראה טבעי בעיניו, הוא אינו
מוכן לוותר, אפילו לא על המגבעת השתורה הגורמת
שגך להורים.

ביקוריו בבית הלכו ופחתו, לפני חודשים אחדים
חדל לביא, אינו מטלפן, אינו כותב, בעל כרחם הם
מתחילים להשלים עם המצב.

האם יוצאה לחדר השני וחוזרת עם תצלום של בנה
כשעדיין ניגן על פסנתר, "ועכשיו", היא מסננת, "הוא
הולך עם המקרמה", אני נחרד, קשה לי לעמוד בבויונה
של הציצית שיהודים התגאו בה במשך דורות אף ש'
משכה אליהם את אש האויב.

אני עושה חשבון מהיר, מבחינה ארימטטית כל חוזר
בתשובה גורר אחריו כארבעה או חמישה שונאים המת-
עבים כל דבר יהודי, זאת ועוד, בגלל המיליטנטיות של
ישיבות החזורים בתשובה מצטיירת היהדות ככת, נוסח
האימן, הארי קרישנה ו"אצבע האלהים" של רינה שני,
ודומה שזה נזק מצטבר שאיש אינו יכול לשער את
חומרתה.

ההורים מספרים על דרכי-פעולתן של הישיבות, על
עוד נערים אחרים שהלכו שבה, על כידותם ויאושם.
כדי להסית מעט את דעתם אני מספר להם כי בשעה
זו מתחיל המבצע להחלפת השבויים, האב מהנהן בראשו,
גם הוא ידע, ממקורותיו, האם נאנחת ואומרת, "הנו קשה
יותר מאשר להורים של השבויים, הם יחזרו, שלי כבר
לא יחזרו לעולם".

בדרך הביתה אני ממלמל את מלות השיר, והשיב
לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, ותוהה אם
היהדות החרדית אינה צריכה לתרום את חלקה בעניין
זה, ולו במשהו.